

diskurzus milyen vágyakat hangosít ki és milyen vágyakat halkít le? Akkor beszélhetünk kulturált politikáról, ha az a valós vágyaknak is hangot ad? A politika a vágyakról való beszédben mutatkozik meg leginkább. Ez minősíti a politikát. Ha a politika a fogalmakba kapaszkodik, akkor a vágyak megnevezésén, pontos körülírásán, közvetítésén múlik, hogy mennyire lesz sikeres és mennyire képviselheti a hatalmat. A politikai diskurzus ebben az értelemben nem argumentatív jellegű, nem bizonyít és nem magyaráz, hanem egyszerűen megfogalmaz, kijelent, és ha azt fogalmazza meg, amit a közhangulat diktál, vagy diktálhatna, ha hangot kapna, akkor szerencséje van, mert a hallgatóság azt érzi, hogy helyette szóltak, hogy pontosan azt hallja vissza, amit ő maga is szeretett volna megfogalmazni, csak nem talált megfelelő szavakat hozzá vagy nem volt alkalma megnyilatkozni vagy nem merete elmondani. Lehet, hogy ez a közérzet később jelenik meg, mint a diskurzus, amivel találkozik, de a közösség mégis heurisztikusan tud azonosulni az elmondottakkal, és úgy éli meg mindezt, mintha a saját még felszínre nem került vágyainak a megfogalmazásával találkozott volna.

Hosszú távon a politikának mintha az lenne a feladata, hogy vágytalanítson, hogy a valós vágyaktól eltávolítson, miközben helyettesíti azokat az aktuális érdekszféra vágygártó mechanizmusainak termékeivel. A vágygép³ a politi-

ka segédeszköze, amelyet a diskurzus fed el. Mint ahogyan sokféle diskurzus létezik, a vágygépek is sokféle lehetnek, és a diskurzus milyensége sokat elárul a vágygépek működtetéséről, még akkor is, ha nincs egyenesen arányos megfeleltési reláció köztük. Lehet, hogy nem az a legfontosabb kérdés, hogy mennyire a saját vágyaimról vagy generált vágyakról beszél a politika, és az sem, hogy mennyire vagyunk képesek felismerni vágyaink valóságát, művi mivoltát, hanem inkább az, hogy mennyire érdemes mélyen azonosulni a vágyakkal, amelyeket helyettünk fogalmaznak meg. A feltétlen elragadtatottság helyett a kérdéseink pontos, – mások számára is – érthető megfogalmazása jelenthet kiutat a palackból, még ha alkalmilag is.

3. (Deleuze–Guattari)

FARKAS ANTAL Kínlódjfalva, 1976

riport

Mint szitán a lyuk, annyi nevet ragasztott az idő ehhez a folton-folt, ma már kihalóban lévő faluhoz Bihar és Szatmár megye határán. Az érszőlősi (régi nevén Pacal) faluvégtől jó hajításnyira földút tér le az országútról. Magam elé képzelem azt a borzalmas sártengert, ami esőzés után itt van, mert nem repülhet az ember, ha szárnyai nem nőttek, így aztán nincs mit válogatni, marad az út és a gumicsizma. Ez utóbbi nélkül el sem lehet képzelni az itteniek életét. Az útelágazásnál betonoszlopra erősített fémtáblán a „Pädureni” (Erdőalja) név áll lemondóan – vagy biztatóan. Kinek hogy. Az autóbusz is meg szokott állni, persze attól függően, hogy milyen kedvében van a gépkocsivezető. Csokmai Laci ezt úgy állapította meg kesernyés humorral: „.....ahogyan biztatta az éjjel a felesége”.

Az utat kísérő két domboldal árnyékos részein, szétszórva hófoltok tarkítják a sovány, szikkadt földet. Esőzések a lefolyó víz mély, szakadékos árkokat mosott ki magának. A szélen kökénybokor, elszáradt tavalyi katángkóró, siska várja a tavaszt, a végső pusztulást, ha addig valaki meg nem gyűjtja, talán egy juhász, hogy melegedjen; habár ezt a januári majdhogy hó nélküli telet eddig hideg nélkül vészelte át ez a vidék.

A vízmosságok oldalán a havat a szél szobrász ügyességgel formálta, alakította: monumentális szobor darabjaihoz megannyi vázlat, mely csak az összeállításra vár. A két útkanyar után előtűnik a falu, avagy csak a volt falu, ha még megmaradt, szám szerint 15 széjjelszórt házával.

Jelenleg Erdőaljának 58 lakosa van. 33 felnőtt, 18 iskolás (2 középiskolába jár), 6 óvodáskorú. A falunak 29 szarvasmarhája, 43 sertése, egy kecskéje és egy lova van. Családonkénti eloszlásuk egyenlőtlen.

Amint az első házhoz közeledünk, alkalmi kísérőmmel, az Érszőlősön lakó rokonommal, Köpe Marika diáklánnyal,

FARKAS ANTAL költő, lelkipásztor (1956, Érszakácsi) a kolozsvári Protestáns Teológiai Intézetben végzett 1983-ban. Több vidéki gyülekezet után 1995 óta a várad-velencei református egyházközségben szolgál. Tagja volt az Ady Endre Irodalmi Körnek. Több antológiában szerepelnek versei; önálló kötete: *Ringen kívül ősz van* (Literátor, 1997).

két hatalmas, házörzőnek minősített juhászcutya ront reánk, szerencséire egy gyermek hosszas kiabálására felengednek dühükből. A kuttyákat rendszerint nem kötik meg, sok a ragadozó, az erdő a kertek alján húzódik, de a rossz szándékú idegektől is tartanak az emberek. Ha a kutya a ház körül van, az már annyi, mintha saját maguk vigyáznák portájuk tájékát.

A Csokmai Laci háza körül a kerítés hiányzik. Az a pár darab aprójószág nem megy el messzire, nagy marhát meg nem tartanak. Hosszú, szalmafedeles, tornácos parasztházban laknak. Az oszlopok hiányosak, a

tapasztást, a fal tövét a tyúkok kifürödték. A konyha üres, a sarokban áll egy káposztás dézsa. Rég lehetett meszelve, a füst csíkokat vont a falra.

Az első házba nyitunk. Három gyermek hancúrozik a tapasztott földön, a két nagyobbik felöltözve, a másfél éves körüli mezítláb, ócska kinőtt inge a derekát sem takarja el. A ház egyik sarkában nagy búbos kemence, rajta limlom,

Fejfa a temetőben

Fotók: VÁRÓ GYÖRGY (GYÖRKE)

mellette három ágy, az egyik dikó-féle, rajta a terítő szakadozott. A ház közepén asztal, fölötte petróleumlámpa csüng le dróthorogra akasztva. A két ablak közt régimódi kaszni, az ajtó mögött öreg szekrény. A spór házi készítésű, alatta felhasított fa.

A szülők nincsenek idehaza, fáért mentek az erdőre. E házzal szembeni parasztházban van az iskola. A múlt évben végzett fiatal tanító pallérozza a gyermekeket.

– ...románul tanulunk, olyan jó a tanító bácsi, sokat mesél, meg játszik is velünk. Egyszer bezártuk az osztályba, csak egy óra múlva engedték ki, de nem vert meg. Szokott velünk futbalozni is, de ha nem tudjuk a leckét, ott tart. Engem még nem zárt be, de Imi – az öccsére mutat – már volt...

A tavaly ittjártamkor a legkisebbiknek, Karcsinak az arcán kelések éktelenkedtek, doktorhoz nem vitték, már elmúlt a fekély, de a helye még most is felismerhető.

Lábverés hallatszik kintről, majd nyílik az ajtó, és belépnek a szülők. Csokmai Laci, az apa hajlandóságot mutat a beszélgetésre, de vissza kell menjen az erdőre a nagyja ágakat összehordani, mert jön a kerülő, és baj származhat belőle.

Közben átjön a szomszédasszony, özv. D. A. – nem akarja, hogy név szerint legyen említve –, fején hárász-kendő, lábán csizma. Ajánlkozunk mi is segítőnek, de nem akarják.

46

Végül mégis beleegyeznek. Csokmai csonka kezét hátratéve megy elől, D. A. a faluról mesél.

– Igaz, én is csak úgy hallottam szegény megboldogult férjemtől (veti a keresztet), hogy valamikor élt itt egy gróf, nem tudom, hogy hívták, annak volt egy lánya, sokat verte, ütötte, egyszer még a szekérbe is befogta, hogy húzza. Szegény lány el volt keseredve nagyon, így egy idetévedt embernek, aki a falu neve felől érdeklődött, azt találta mondani, hogy Kínlódjfalva ez, mert ő itt csak kínlódott meg nyomorgott. De azért kérdezzen meg másokat is, hátha ők jobban tudják.

Az erdőben összegyűjtjük a száraz gallyakat. D. A. és Csokmai továbbmennek, felpásztázzák a fél erdőt, mi a feleségével visszafordulunk.

Az út mellett 100-200 méter távolságban két lebontott ház falai merednek az égnek, mintha hadgyakorlat után vol-

Bichiș Aurel tanító az osztályával: Șicolia Gheorghe, Szabó Magda, Kiss Mária, Talpaș Nicolae, Deac Lenuța, Kádár Ana, Silaghi Alexandru

nánk. Legalábbis így képzelem el. Az utóbbi udvarán a fásszín egészben áll, a gazda még gondozza szőlőjét, s néhány szükséges holmit itt hagyott.

Visszatérünk a házba, Erzsike, a Csokmai felesége, született Dudás, elmondja családi tragédiájukat, melynek következtében ide kényszerültek költözni.

– Szegény családból valók vagyunk. A férjemmel, mikor összekerültünk – ő születésileg bennszülött szőlősi –, semmink sem volt. A három gyermekem kívül most se sok mindennünk van. A férjemnek az egyik keze csonka, gyermekkorában egy gránáttal játszottak, tüzet raktak

47

alá, az felrobbant, neki csak csuklóból tépte le az egyik kezét, a másik kettőt viszont a fák tetejéről szedték össze darabonként... Aztán lassan-lassan csak felszedelőzködünk, meglett a két kisfiú a férjem házában, itt laktunk a faluvégen, Szőlősön. Egyszer aztán eljött hozzánk anyám, Révről – én is ott születtem 1945-ben –, hogy költözzünk hozzájuk, mert a húgom, Mari, elköltözik tőlük és magukban maradnak...

Talpaş Mihai-né Ioan nevű kisfiával

– Igen, azt mondták, hogy Mari a blokkba költözik Élesdre, és... – még mondaná tovább a közbeszóló Laci, de az anyja egy szemrántással elnémítja.
 – Mi bele is egyeztünk, gondoltuk, így nekünk is jobb lesz, kölcsönösen segítjük egymást, a férjemnek van vagy 200 lej betegnyugdija, volt villanyszerelő, meg esztergályos is, még itthon is csinál egyet-mást, én elmentem volna takarítónőnek valahová, lett volna ki vigyázzon a gyermekekre, gondoltuk, jó lesz. El is mentünk, a házat eladtuk, ki is jöttünk egy jó darabig, míg tartott a pénzből. Aztán veszekedés volt nap mint nap, utoljára anyám és a húgom meg is vertek. Ha meghal anyám, még a temetésére sem fogok elmenni. Aztán eljöttünk semmi nélkül. Annyi eszünk mégis volt, hogy 5000 lejt betettünk a CEC-be. Azért a pénzért hol vesz ma az ember házat? Hát ha máshol nem, itt vettünk, ezt, amiben most lakunk, 6000 lejért. Be akartam iratkozni a kollektívbe, de csak úgy, ha adnak szőlőt is. Nem adtak, azt mondták, nincs. Közben rakásra irtották ki a hegyen. A drága brigádosunk, Somogyi Imre nem járt az érdekeben. Mindig csak ígérgette, pedig jártam hozzá napszámra dolgozni. Bár tanulhattam volna, de nem engedtek, csak 4 osztályt jártam. Ha elszöktem az iskolába, megverték. Nyáron a libára kellett vigyázzak, tavasztól kezdve meg segítettem vályogot vetni. Pedig szerettem volna tanulni. Most aztán a kapa, meg a kapa. Nem érdemes annyiért dolgozni, amennyit itt fizetnek. A szomszédasszonyomnak volt 25 ár dohánya. Négy

napig ültettük el, segítettünk neki, az egész család. A négy napért kaptunk tőle két kotlóalja tojást, két kotlóval. Nem volt majorságom, akkor költöztünk ide. Ő szegény még annyit sem kapott érte, mert elverte a dohányát a jég. Vagy 200 lejt ha kapott az egész évi munkájáért.
 – Látom, van szarvasmarhájuk...
 – Csak az istálló a miénk, odaadtuk a szomszédnak, Kiss Jánosnak. Annyi marhája van, hogy nincsen hol tartsa. A

A Talpaş család kemencéje

házat a bátyjától vettük meg. A tavaly volt neki vagy 65 darab disznója. Most is van elég. Oszt nincs mit adjon nekik enni, soványak, verik szét a karánt. Sose lehet itthon látni ezt az embert, olyan, mint az ördög, egész nap szalad, az istállóért sem akart adni semmit, amiért megengedtük, hogy benne tartsa a lekötött bikáit, azt mondta, hogy a bátyja csak a házat adta el nekünk, az istállót nem. Persze, nem hagytuk magunkat. Ha ő ilyen pofátlan, mi miért lennénk különbek? Végül is ad minden nap egy liter tejet.

Hazaérkezik a férj, és D. A. is itt ragad. Ilyenkor nincs mit dolgozni.

– Igaz, hogy '80-ig el kell költözzünk? Szívesen költöznénk...
 – Mi igen – mosolyog a feleség. – Nem köt ide semmi és senki, nem úgy vagyunk vele, mint a többi család, hogy itt született, itt volt a földje, a hozzátartozói is itt vannak eltemetve. A gyermekek miatt szeretnők elmenni. Ha elvégzik a negyedik osztályt, minden reggel gyalog járnak be Úszatóra. Nem beszéd az! Aztán meg nem csak értük, hanem magunk miatt is. Ha az embernek kell valami, be kell menjen Szőlősre. Én már több mint két hónapja nem voltam. Ő szokott bemenni – a férjére mutat –, ő vásárol, felírjuk egy darab papírra, mit kell vegyen, az osztán elég egy jó darabig. Tudja, muszáj felírjuk, mert ha az ember valamit elfelejt, nem úgy van, hogy átmegyünk a szomszédba és megvesszük, mert bizony négy-öt kilométer, két út az már tíz

kilométer. De az a botos is rafinált egy ember, az aprópénzt nem adja vissza. Az ember hiába is kéri tőle. Ha kéri, azt válaszolja: ha nem tetszik, máskor ne jöjjön vásárolni, menjen be Margittára. *(Ezt már magam is hallottam Szőlőson. – A szerző megj.)* A jó múltkorában is bementem venni valamit, előttem állt egy öregasszony, kenyeret akart venni. A pénzt, egy tízlejest, odaadta, én is láttam a saját két szememmel. A boltos el volt foglalva, hátrament a raktárba, csak hogy miután visszajött, még egyszer kérte a pénzt az öregasszonytól. Hiába bizonyítottuk többen is, nem adott neki kenyeret. Meg az ember nem is mer szólni, mert máskor nem szolgálja ki. Mit? Hogy reklamáljunk? De hát kinek? Hisz Margittáról az összes fejeseikkel jóba van, ha kijönnek, nála szoktak mulatni, talán csak nem fognak rosszat csinálni neki... – lemondóan legyint. – Valahogy csak elköltözzünk. Ha az állam adna lakást, azonnal elmennénk. Építkezésre nincsen pénzünk. Kiss Jánosék Margittára építettek házat, már oda is költöztek. Meg ott lent a legelőn, Somogyi Gábor, Szőlőstre épített. Kapott a faluban a Szfáttól *(néptanáctól)*

A ház, amelyben az elemi iskola működött

házhelyet, nekünk is adnának, igaz. De ha nincs miből, hát nincs. Talán Resicára fogunk menni, Lacinak laknak ott testvérei.
– Mivel töltik a téli estéket?
– Beszélgetni járunk, ide jönnek... kártyázunk a szomszédokkal. Lent a legelőn Șicai Janinak van egy fia, szintén János, mint az apja, nekik van sakkjuk. Velük szoktam sakkozni. Meg Silaghi Cornellel. Vagy malmozunk. A kisfiúnak, Lacinak volt tangóhermónikája. Tudott is játszani rajta, de eladtuk. Ünnepeken, névestéken összeülünk. Most volt karácsony, karácsonyfát csináltunk a gyermekeknek. Aztán jött az újév, kántáltunk. Ha nincs mit csináljunk, hát lefekszünk.

Szomszéd gyerekek jönnek be, leveszik báránybőr kucsmájukat, leülnek a dikóra.

– Híres mesteremberek...?
– Tudja, itt mindenki ért mindenhez. Én például bádogos munkát csinállok. Ha a szomszédasszonynak kilyukad a fazoka, általhozza, megfódozom. A rádiójavításhoz is értek, a miénket is én szoktam megreperálni (az ágy fölé mutat, egy fadobozban csakugyan valami rádióféle lehet, eddig észre sem vettem). A spórt is én csináltam. A platt öntve

Șicolia Alexandru a háza ajtajában

van, azt a bótból vettem. Szeretek méhészkedni, két család méhem van, a kaptárt is én csináltam...
– Ha másnak dolgozik, kér érte pénzt?
– Hát köszönömért nemigen dolgozunk, igaz, pénzt nem veszek el, de vagy visszasegítik, vagy hoznak érte egy kis tejet, már akinek van. Segítek máson, ha az is segít rajtam. Van itt más is persze, Silaghi Cornel jó disznóetető válút csinál, meg itatót a tyúkoknak. Ő a borbé is, van nyírógépe, a pulyákat iskolavégzés után lenyírja kopaszra! Aztán szeptemberig nincs vele baj. Az öreg Salai, úgy hallottam, díványokat tákol. Kinek is csinált? Az istenit, sehogy sem jut eszembe. Várjunk csak, né! De üres a fejem. A hozzávalót, a rugókat persze a bótból vették. Lent a legelőn a doktor úr, Somogyi Gábor nagyon jól tud szalmával házat fedni. Mással is! De ez most már ritkán fordul elő. Már csak javítgatnak, nem fednek. Új házat meg nem építenek. Esetleg egy-egy istállót, színt. Kosarat is köt gyékényből. Te asszony, már nekünk se ártana venni két kosarat az öregtől! Ezek már szakadozottak. Valamiből ő is meg kell éljen. Gyógyítással is foglalkozik, azért neveztem az előbb doktor úrnak. Azt mondja, hogy ő már gyógyított olyan embereket, akikről a doktorok lemondtak. Pénzt ilyesmiért nem vesz el. Ingyen gyógyít. Mindig megkérdezi, ha erre jár, egyébként elég sűrűn, pedig a nyolcvanon már jócskán túl van, nem vagyunk-e betegek? Az öregnek nem kell a másé! Az övére nagyon vigyáz, sokszor már fősvény is. A fiai is jó mesteremberek. Főleg a Gábor, az idősebb-

bik. Bent dolgozik Szőlősön az ácsokkal. Jó keze fogása van. Az öccse, Jóska, méhészkedik.

– Könyvet olvasnak?

– Hát most nemigen, a fiúk iskolás könyvéből olvasok egyszer-egyszer románul, de van egy méhészkönyvem – veszi is elő a kaszniból –, ezt szoktam tanulmányozni. Veszek még egypár család méhet, az időmből kitelik, elbábrálok vele. De van még egy Bibliánk is, meg egy zsoldároskönyvünk...

– Milyen vallásúak?

– Reformátusok, már amennyire nagy vallásosak vagyunk – legyint.

Nyílik az ajtó, télikabátos, jókötésű, alacsony ember jön be, elég idősnek mutat, kezét fogunk, bemutatkozik. Ő az említett brigádos, Somogyi Imre.

– Mennyi egy munkaegység értéke itt a gazdaságban?

– Hát tudja, kedves fiam, körülbelül, körülbelül ez olyan 17 lej kell legyen, az osztalék 1 kiló tengeri, 2 kiló búza és 9 lej. Felértékelve 17 lej, olyasvalami. Elég kevés, na de mit csináljunk, csak addig húzzuk a takarót, amíg ér, osztanáink mi többet is, de ha nincs honnan... Kevés a munkaerő, a fiatalok nem maradnak a kollektívben, elmennek városra, alig akad egy-egy fiatal a gazdaságban szemszúrásból. Na de menjenek, én is elmennék, ha a helyükben lennék. Mit küzködjenek itt, ott ledolgozza azt a 8 óra hosszat, aztán szabad, szórakozás és udvarlás, a szép nők! Hej, fiam, hej, fiam, azok mindent megérnek. Én már hova menjek 70 évesen? Brigádos vagyok, oszt egy osztályom sincs. Na, ezt bontsd ki, testvér! Velem most már mi lesz? Na de nem kell búsulni – hamiskásan rám kacsint –, azért olyan jól tudok írni, olvasni és persze számolni is, mint maga az elnök. Az ember megtanulja, ha nem is jár iskolába. De megyek már, csak úgy beugrottam, lássam, mit csináltok. Itt vagyok a hajtókkal, hordják a ganyét, széjjelnéztem. Isten áldja!

S már menne is kifele az ajtón, de Erzsike utána szól:

– Hallja, Imre bácsi, adhatna nekünk is egy szekeret, hogy hordjunk mi is egy kis ganyét, ide csak a kertbe. Kiss Janitól kaptunk egypár szekérre valót.

– Hát, ha egy kis jóakarát van bennünk, meg lehet, majd meglátjuk!

– Ha nem ad, ide többet be ne tegye a lábát! – kiált utána viccelődve. –

Nagy lókötő az öreg – mondja Erzsike. – A Kiskirály, mindenki így csúfolja. Jól tartja magát korához képest. Mindig a nők után koslat. A felesége paralizált, csak egy fogadott fia van. Azt szeretné, ha mindenki mindjárt kezitcsókolomot mondana neki, mert csak úgy csinál vele valamit, ha megkérlik, mint egy menyasszonyt...

Báthory László háza a túlsó domboldal legtetűjén van. Amint közeledünk, fehér szőrű juhászkutyá próbálja szétépíteni a láncát. Az udvar hosszán drótot kötöttek ki, erre van karikázva a lánc, így az udvar jó részét beszaladgálja. Őszes fejű ember áll a ház előtt. A kerítéstől jóval feljebb van a cserépfedeles ház. Elöl az udvar egyik felében zöldségkert, a másik felén szilvafák, majd széna- és szalmakazlak. A ház körüli udvaron a melléképületek sorakoznak. Az udvar rendezett, tiszta. A férfi csitítgatja a kutyáját, s miután kezét fogunk, betessékel a házba, biztosan valami rokonfélének gondolt, mert bekiált az ajtón.

– Hallod, Anyu, gyere mán ki, hát meg se ismered őket?

Az ajtóban egy testes asszony jelenik meg, épp mosás közben zavartuk meg. A ház közepén állványon fateknő, benne beáztatott szennyes ruha. A spóron bádofazékban gőzölgő víz. A szobában tisztaság, a tapasztott földön vinilin szőnyeg. A falon, az asz-

tal mellett román feliratú falvédő. Később megtudom, hogy Laci bácsi első felesége román volt.

Az asszony, amint beszél, szájából kivillannak a műfogak. A hasán fekszenek a mellei. Szinte csak a két melléből áll az egész asszony.

– Ilonka néni, mit tud a falu alakulásáról?

– Amit hallásból ismerhetek. Látni nem láttam, úgy mondták, hogy itt erdő volt valamikor, oszt a gazdája eladta, valami szalontai palócok vettek belőle, kiirtották az erdőt, aztán megdolgozták a földet. Nehéz munka lehetett, nagy szegénység volt akkoriban. Puliszkán meg pattogatott málén éltek, míg dolgozhatóvá nem tették a földet. Én a szüleimmel 1925-ben költöztem ide, olyan hétéves lehettem. Azelőtt Sződemeteren laktunk.

– A falu honnan kapta a Kínlódjfalva nevet?

– Megmondom én magának, de nem szeretném, hogy továbbmenjen. Tudja, lakott itt a Legelőn egy Kisded család, annak volt egy lánya, Róza. Az apjának az egyik lova megdöglött. A földet csak meg kellett szántani. Kegyetlen ember volt, befogta a hámba a lányát is, Rózát. A hír elterjedt, elbeszélte, aki látta. Az emberek aztán elnevezték a falut Kínlódjfalvának. Nem, nem, kérem, nem grófkisasszony volt az, hanem Kisded Róza. Miután meghalt az apja, itt lakott még egy ideig, vagy öten voltak testvérek, férjhez nem is ment. Volt egy fia, szerelemgyerek volt, kapta. A fia Nagyváradon dolgozott, most hazaköltözött Szőlősre, Róza is oda költözött hozzájuk, de nem egyezett a menyével. Most kovártéban lakik valakinél Szőlősön. Szegénynek nem sikerült az élete. Így igaz, ahogy mondom. Akkor olyan volt a világ. Az embernek sok mindent meg kellett csinálnia. A mostani nevét a falu vagy tíz éve kaphatta. Mielőtt átkeresztelték volna, gyűlést csináltak Szőlősön, osztán megkérdezték, hogy beleegyezőnk-e, hogy a falu a Pádureni nevet kapja, vagyis Erdőalját. Nekünk nem volt kifogásunk ellene, legalább már nem csúfoltak bennünket a Kínlódjfalvával. Igaz, azért még most is mondják az öregek, a fiatalok már nem, gondolom, van olyan is, amék nem is tud a régi névről. – Szívesen mentek be a termelőszövetkezetbe?

– Eleinte nem akartunk sehogy sem, az ember sajnálja a földjét, az első férjessel is mennyit dolgoztunk, míg földet tudtunk venni. Igaz, apám is hagyott rám, de az ember

igyekszik, szeretné, hogy minél több legyen, és ezt egyszerre elveszíteni...

Csak sajnáltuk, de jött a kulákrendszer, nagy volt az adó, nem bírtuk fizetni, így beiratkoztunk a kollektívbe. Most legalább megvan az a 30 ár. Ha nincs egy kis föld, nézhetjük a házunk közepét.

– Mikor kerültek össze?

– Most egy jó éve – szól a jókötésű vénember. Szeretem a nyugodt, alapos beszédjét. – Nem itt születtem én, az asszonyt komendálták nekem, itt laktam Tasnádon, vagy húsz kilométernyire innen. A feleségem meghalt. Csak kell, aki kimossa egy inget, gatyát. Ha beteg leszek, aki gondozzon, egy tányér ételt főzzön... Eljöttem, széjjelnéztem, megfelelőnek találtam, aztán ideköltöztem. Nem az asszony miatt, az már lejárt. Meg neki is jobb így, a háza táját én ellátom, megjavítok ezt-azt, tisztán tartom az udvart, ketten többre haladunk. Szatmár megyében születtem, Érszentkirályon. Tudja, hol van?

Nem? Na látja, persze, hogy Érmindszent mellett, ahol Ady Endre született. Szógáltam én ott is, Ady Endrét, igaz, nem ismertem, az csak nagyon ritkán jött haza. Miután leszereltem, elköltöztem Pelébe – szintén Szatmár megyébe van –, ott voltam négy évig kisbíró még a negyvenes években. Igaz, csak négy osztályom van. De tudok írni-olvasni. Magyarul, románul. Ilonkának nincs egy osztálya sem, olvasni azért megtanult, meg írni is magyarul. Még oroszul, németül is tudok egy kicsit, a fronton megtanultam. Peléből aztán elmentem a Zsil völgyébe. Lónyán dolgoztam a bányában '55-től '65-ig. Jól fizették a

bányászokat, de az egészségemmel a végén hadilábon álltam, így ide költöztem Tasnádra. Itt laktam '74-ig, amikor is a feleségem meghalt. Gyermekünk nem volt. Így, mint látja, itt vagyok, megint megnősültem. Van egy kis nyugdíjam, 600 lej körül. Hej, telik az idő, kérem. Már a '68-at taposom. – Malomba hova járnak? – Ide a szomszéd faluba, Bajomba. Látja, itt aztán jól összerakult ez a két név, a kínlódj meg a baj, mert a Bajom is csak

Școlia Alexandru nyilatkozik a szerzőnek

a bajból jött. Baj az mindig van, meg kínlódás is...

– Újságot járatnak?
– Nem járatunk. Nem járat itt senki, a postás se jár ki. Ha van levelünk, Szőlős végén hagyja valamelyik háznál. Osztán mikor bemegyünk a faluba, elhozzuk egymásnak. Minden nap bemegy valaki, ahogy aztán jön haza, hát elhozza, ha van valami.
– A kutyát mindig kötve tartják?
– Nappal láncon tartjuk, csak éjjel engedjük el, még valakit széjjelcibálna. A kárunkon tanultunk, az ember mindig a saját kárán tanul. A múlt évben egy traktorista itt szántott, kifogyott a traktorból a víz, bejött, hogy töltsen tele a tartályt. Ahogy vitte kifelé a vizet, a kutya valahogy elszakította a láncot, nekiment, az egyik kezét összemarta. Bekötöttük neki, jó ember volt, nem jelentett fel. Aztán vettem egy új láncot, ezt most már nem tudja elszakítani. Még az ide való embert is összemarná.

Szerettem volna a faluban aludni, lássam a háziak szokásait. Előhazakodom a kérésemmel.

– Hát tudja – restelkedve összenéznek –, ne haragudjon, de én nem bízom senkiben. Honnan tudjam, hogy maga kicsoda? Vagy elhiszem, amit mondott, vagy sem. Mert a múltkor is hallottuk, hogy Hagymádfalván két öreget egy éjjel megöltek valami cigányok. Az ember fél, pedig pénzünk nincs a háznál, csak vagy – röviden gondolkodik – 300 lej. Nagy a világ, minden lehetséges. Mert én is megjártam már, még amikor az első uram élt. Elment be

Margittára eladni a konkárnak két hízott ökröt. Jó pénzt kapott érte. De még mielőtt haza nem ért volna, ide állít egy ember és azt kérde tőlem, hogy itthon van-e János. Mondom neki, hogy nincs. Hová ment? Mondom, hogy Margittára. Persze, hogy miért, azt nem mondtam el. Kérem tőle: hát kicsoda maga, miért keresi? Erre azt mondja, hogy ő a Kovács Kismajtényből. Van két cséplőgépe, itt csépel vele a szomszéd faluban. Azért jött, akar beszélni Jánossal, az urammal, mert régen is volt az már, mikor utoljára látták egymást. Kihoztam neki a házból egy széket, és az udvaron leültettem. Épp sütéshez készülődtem, hámoztam a főtt krumplit az udvaron. Kevés időre rá hazajött az ember. Mondom neki, hogy te, keres téged valami Kovács nevű ember, két cséplőgépe van. Azt mondja, hogy ismer. A férjem ismert is egy bizonyos Kovácsot, akinek két cséplőgépe volt, de valahogy nem ismerte fel ebben az emberben. Erre azt mondja Kovács: hát János szomszéd, meg se ismer már! A férjem is feloldódott hamar, kezét rántanak, az uram is, hogy Kovács úr így, úgy, de még bort is hozott fel a pincéből.

Somogyi József házának hátulja

Rögtön le kellett vágjak egy csirkét, hamar megsütöni, vacsorát adni a Kovács úrnak. Aztán beszélgetés, hol járt János... Mondta is az uram, beadott a konkárnak két hízott ökröt, hány kilósok voltak, mennyit fizetett kilójáért. Még szidták is a konkárt, hogy nem tudom, mennyi kilót fogott le. Szóval jól megvacsoráztak, ittak, ettek, én közben rendeztem a gazdaságot, már esteledett. Egyszer aztán előhuzakodott Kovács úr, hogy az akasztókötel ne kerülje el a nyakát, hogy ő Margittára indult, a gépbe akart venni két hordó olajat, merthogy fogytán az olaja, nem lesz mivel fűtsen a kazánt. De nem jól számolta el a pénzt, nem lesz elég az olajra, nem leszünk szívesek adni

neki 300 lej? Holnapután vissza is hozza. Nekünk is volt csépelni való búzánk, gondolta az uram, az már bizony jó lesz, ha a Kovács úr elcsépele. Mondta, hogy szívesen. Na, most szerda van, akkor szombaton már vihetjük is. Hittünk neki, adtunk is 300 lejt. Közben beesteledett, itt aludt, hogy reggel korán kél, és megy be Margittára. Tudja, valami csak nem tetszett nekem, egész éjjel nem aludtam. Félttem, nehogy megöljön bennünket a pénzért. Egyszer fel is kelt, és kiment a dolgára. Azalatt mondom ám Jánosnak: Te, biztos vagy benne, hogy ő a Kovács úr? Persze letácsolt, hogy hát ki más lehetne. Jól van, gondolom, te ismered, nem én, hogy baszta volna meg a seggit, már megbocsássonak, de kihoz a

Kovács Józsefék elhagyatott háza

sodromból, ha rá gondolok. Reggel felkelt, reggelizett, előtte egy kis pálinka, szóval elment. Vártuk másnap, hogy hát jön a pénzzel. Tudja mit, nem jött az soha többé felénk se. Még a színét se láttuk. A 300 lej oda-vezett. Hazudott a kötélrevaló. Az ember meg elhitte. Ki tudja, ki lehetett? Azóta nem hiszek senkiben, még a bugyimba se. Most is éjjel zárva van az ajtó, a kutya szabadon, ha mégis jönne valaki, arra fel vagyunk ám készülve. Nézze, itt az ágy alatt tartunk egy fejszét – benyúl az ágy alá, és egy jó fokost húz ki alóla. – Nem vagyok erős, de ha bejönne valaki, olyat adnék neki, hogy kokas nőne a fejire, az már egyszer biztos.

– Nem, én másképp csinálnám – szól közbe Laci bácsi. – Az ismerős nem jön ide éjszaka, az idegen meg nem tudja, ki van a házban. Szóval elkiáltanám magam: Héj, fiúk, keljete csak fel, nézzétek csak meg, ki van az ajtónál!

Kacagásban törünk ki e megoldáson. Közben készülődünk az elmenéshez. Már tudom, nem alhatok náluk.

Másnap reggel. Csokmaiék már felkeltek. Erzsike kérdezősködik, hogy hol voltunk még a tegnapi. Azt is elmondja, hogy az este volt náluk az öreg Báthory, kérdezősködött felőlem, hogy ismernek-e.

Talpaşéknál a kerítés töredezett. A ház földszintje elég magasan van, magas alapzatra építkeztek. Lépcső vezet fel a tornácra. Báránybőr bekecsbe öltözött öregasszony fogad.

Talpaş Zamfira. Az első házban egy púpos fehérnő, a lánya, Erzsike mos. Az ura neve után Moise. A sarokban a kiságyon két nagyobbacska gyerek ül, beszélgetnek, közvetlenek.

– Nem vagyok idevalósi – kezdi az öregasszony. – Torda mellett születtem Câmpeni-ben. Már vagy húsz éve nem jártam arra. Nem is tudom, hogy a testvéreim hogy vannak, nem tudok róluk semmit. Hogy miért nem voltam azóta arrafelé? Azért, mert nem tudtam elmenni. Nem is a vonatra való miatt, de ha az ember idős, nincs kedve járni. Margittánál messzebb azóta nem is voltam. Mindig dolgom van. A férjem már 14 éve meghalt. Maradtam a két lányommal, Erzsivel meg Lukréciaival. Ő itt lakik a szomszédban, a Silaghi Cornel felesége.

– A férje nincsen idehaza? – kérdelem Erzsitől.

– Nem lakik az már velünk hét éve. Három évig laktunk együtt. Részeges volt. Csak a kislányt ismerte. Amikor a kisfiúval a szülészetem voltam, akkor ment el. Többet azóta

Az iskola udvar felőli képe

nem is láttam. Kerestettük a miliciával. Legalább a gyerekpénzt fizesse. Nem vagyunk el sem válva. Aztán fizetett is vagy egy évig. Azóta semmi, pénzt sem küldött, jönni se jött. Nem tudjuk, mi van vele. Két nőszemély nem sokra halad. Az anyám a ház körül végzi a dolgot. Dolgozni a mezőre nem jár. A kiskertet ketten megdolgozzuk. Egy kis pénz is kerül a házhoz. Az alattunk lévő ház is a miénk, abban van az iskola. A tanügytől kapunk egy kis házbért. Az iskolában takarítók, azért is kapok valamit.

A földszinten a középső ház, a valamikori konyha, üres. Télen itt szok-

ták tartani a tornaórákat. Már amennyire lehet. Felszerelésük nincsen. Még egy matrac sem. Az első ház a tanterem. Az ablak felől katedra, mellette szék, a sarokban lelakatolt szekrény, a katedra mellett számológépek és íróasztal. A falon egy 1966-ban kiadott gazdasági térkép, a szemközti falon Bihar megye térképe. Az ajtó melletti falon a kis Csokmai Laci rajzai: „A méhekkal”. A teremben Móricz korabeli kopott fapadok. A mestergerendás mennyezetről petróleumlámpa csüng alá.

A tanítóval, Lenca Floriannal Szőlősön találkozom. Albérletben lakik. A tavaly végezte a Pedagógiai Líceumot. Ha jó az út, kerékpárral, de inkább gyalogosan jár ki Erdőaljára. Vékony termetű fiatalember, nem látszik ki belőle, hogy tanító.

– Milyen érzés egy ilyen elhagyatott faluban tanítani?
– Hogy őszinte legyek, a kihelyezésnél nem ilyen helyre gondoltam. Jó jegyeim voltak, azt hittem, hogy nagyobb községbe kerülök. Amikor megkaptam Erdőalját, a tanáraink gratuláltak. Azt mondták, hogy ilyen helyre jól képzett tanerőre van szükség. Az elzártságnak a gyerekek is kárát látják. Se mozi, se televízió. Ő, és a villanyáram. Maradt a tranzistoros rádió. Ez minden háznál van. Könyveket, olvasnivalót Szőlősről hozok. Felnőtteket is tanítok. Moise Erzsébet a hetedik osztályt végzi magánúton. Tanítottam Kiss Jánost és feleségét, Margitot is. A munkahelyük megtartásához szükséges volt az általános iskolai végzettség. Még egy ideig itt maradok, később szeretnék hazakerülni a szülőfalumba.

Lebontott ház áll csupasz falaival. Az udvaron gyümölcsfákat rak halomba Sicaí Sándor, a régi gazda.

– Meguntam már a sok járkálást. A falu előbb-utóbb megszűnik. Mindegy, mikor költözünk el, most vagy később. Úgy hiszem, jobb, ha most. Most még tudok dolgozni, még csak 57 éves vagyok. Szőlősön építettem új házat. A kút is messze van, a túlsó oldalon. A feleségemnek fáj a lába, nehéz volt neki a túlsó oldalról ide felhozni a vizet. A házat, amint látja, jó magasra építettem. A valamire is való anyagot kiszedtem belőle. A gyümölcsfákat is kivágtam. Úgyis az lenne a sorsa. Ha nem vágom ki én, kivágja más. Akkor már miért ne én vágjam ki, hiszen én ültettem, én gondoztam. Nem szívesen,

de elköltöztem. Az ember öregszik, nem bírja ezt a nagy utat Szőlősig. Itt munkalehetőség nincs. Ott is jól érzem magam, már jobban, mint itt. A szőlőmet, ha lehet, még az idén megtartom. Jövőre már nem. Ha az ember nem lakik itt, amint kezd érni, a madarak elhordják. Aztán hozzányúlnak... Ott fölöttem, Farkas Imre, a csordás lakik. De oda ne menjenek, nem egészen normálisak.

Vonz a kíváncsiság, miért beszélnek le a látogatásról. Az udvar rendezett, tiszta. A Báthoryéké után az első helyre sorolnám rend szempontjából. A kutyaugatásra az asszony kijön a tornácra. Borzalmasan kancsal, kék szemű, esetlen. Szólok hozzá, de vagy nem érti, vagy nem hallja. Az asszony után, szinte hívás nélkül kerülünk a házba. A szobában két dikószerű ágy, asztal, a spór felett lécből összetákolott rúd, kimosott ruhák csüngnek róla. Az egyik ágyon sovány, apró fejű ember ül. Mikor bemutatkozom, motyog valamit. A kérdéseket többször is meg kell ismételnem.

– Mikor vette a házat?
– Ezelőtt egy évvel.
– Mennyiért vette?
– 4000 lejér.
– Kitől?
– Kádár Trajántól.
– Jó kis ház...
– Öhüm – közben kezével idegesen egy gyufaskatulyát tördel.

Először azt hitte, hogy adószedők vagyunk. A falon képek, filmplakátok és egy szarvasagancs.

– A képeket a régi gazda hagyta itt?
– Azokat... a plakátok én hoztam.
– A szarvasagancs a régi gazdáé?
– Öhüm.
– Hány éves, Imre?
– Vagy harminc.
– Mivel foglalkozik?
– Csordás vagyok.
– Kinek a teheneire vigyáz?
– A faluéra meg az enyémmre.
– Magának is van tehene?
– Öhüm... Ellős!
– A feleségével meg van esküdvé?
– Nem... Együtt lakunk.
– Mikor hajt ki a csorda, Imre?
– Majd májusban.
– Írni-olvasni tud?
– Nem tudok én...

– Látom, van rádiójuk.
– Öhüm.
– Milyen vallású?
– Én? Magyar.
– Hát a felesége?
– Ő román.
– Egymással milyen nyelven beszélnek?
– Hát, magyarul.
– Szeret itt lakni?
– Szeretek, mert muszáj.
– Hát a csordásságot szereti?
– Azt is szeretem, mert muszáj...

A Silaghi Cornel udvarán azt a férfit vélem felismerni, aki a Talpaşné udvaráról jött ki, amikor mi oda bemenni szándékoztunk. Markáns

arcvonású, jóvágású ember. Amint kiderült, Talpaş Zamfira veje, a felesége pedig leánykori nevén Talpaş Lucreţia. Tisztán beszélnek magyarul, beszédjükbe nagyon sok szólásmondást vegyítenek, szinte csodálkozom, hasonlót magyar családoknál nem észleltem. Három gyerekük van, a két nagyobbik iskolás.

– Mikor házasodtak össze?
– '58-ban.

Pusztuló háztető

– Szép gazdaságuk van...
– Igen, van négy tehenem, most pedig vettem két malacot, hízónak.
– Hallottam, hogy fafaragó, és maga a borbé is a faluban.
– Ó, amiért megnyírom a gyermekeket, attól még nem vagyok én, és nem is leszek borbé. Olyan messze állok én attól, mint Makó Jeruzsálemtől. A muszáj megtanítja az embert. Azt mondják manapság, hogy a muszáj meghalt. Igen ám, de megmaradt a fia. Nem kutya, hanem eb. Egykutya! A rendes szakmám hidász és ács, csak nem gyakorlom. Itthon meg a kolektívben dolgozom. Van ez a kis kert, meg öt ár szőlőm. De az Isten se a szegényeket segíti, azon se volt csak ötven liter bor, elverte a jég. A kolektívben pedig nincs mindig munka. Azaz Szőlősön lenne, de ki a fene gyalogol hét kilométert reggel és este? Mire az ember odaér, már el van fáradva, hát még haza is jönni! Ha szekér jönne értünk reggel, és bevinne Szőlősre, szívesen elmennek. De így, gyalog? Inkább itthon ülök. Jószágot nevelek. Az is hoz valamit a házhoz. A kiskert pedig a szükségest megtermi. Egy kis búzát meg málét veszek a piacról. A szőlősi kolektívben 50 normám van. De az úsztatói kolektívben is dolgozok. Közelebb esik. Ott már 240 normám van. Ha szükségem van szekérre, könyörögjek a brigádosnak? Nem instálom én, befogok két tehenet, és szép csendesen elvégzem a dolgomat. A nyáron is volt paprikánk meg dohányunk. Nem sikerült. Majdnem semmit se kaptunk a munkáért, elverte a jég. Százalékra, kiló után fizettek volna. Így jártunk a máléval

60

is, kevés volt az eső. Jobb lett volna besilóztatni. De nem, muszáj volt leszedni. Az ember mit csináljon, ha bérbe adta a farát. Akkor ki kell tartani. Kevés a mi akarásunk. Olyan rendben van ez a kolektív, mint Kaba, mikor leégett a háza, vagy mint a Csáky szalmája! Kazalba rakta, osztán nem lehetett tudni, hol az eleje, hol a hátulja.

– Hogyan iratkozott be a közösbe?

– Egy fecske nem hirdet nyarat. Ha más bement, bementem én is. Hiába mondanám, hogy ne menjen maga azon az úton, ahol a többi ember jár, maga is csak ott fog menni. Ez már így van.

– Közel van az erdő, nem szoktak vadászni?

– A törvény nem dísznek van, sose tudja az ember, hogy mikor fogják meg. Így jobb félni, mint megijedni. Sose lehet tudni, melyik bokor alól ugrik ki a nyúl. Aztán befüstölnek az embernek.

– Hány osztályt végzett?

Kínlódjfalvi utcarészlet, jobbra egy kúttal

– Ötöt. De ez nem fontos. Az a fő, ami itt belül van a fejben. Hiába jár más tizenkettőt is, mégis hülye. Az apámnak nem volt egy osztálya se, mégis tudott hét nyelven. Igaz, a '14-es háborúban hét évig volt fogságban. Nagybátyámmal voltak együtt. Az még cigányul is tudott. És fel is használta. Egy este, amint ment hazafelé, az út mellett, a bozótban leült elvégezni a dolgát. Egyszer arra lett figyelmes, hogy jön három cigány. Nem messze tőle megálltak, és tanakodtak. Ő meg kihallgatta, amit beszéltek. Akkoriba sok házba betörtök, de nem tudták, kik a tettesek. Hát ez a három cigány volt. Akkor is épp arról beszéltek, hogy hová törnek be. Mikor elmentek, a bátyám elszaladt a rendőrségre. El is fogták őket. Ha nem értett volna cigányul, ki tudja, még hány embert raboltak volna ki. Én is szeretném, ha tudnék több nyelven, az nem árt, csakis használna. A gyerekek is tudnak magyarul. Tanítom is őket. Van, amikor csak magyarul beszélünk. Ha látom, valaki nem tudja jól kifejezni magát románul, beszélek vele magyarul. Nincs ebben semmi, kérem.

Kovács József 64 éves, három évvel fiatalabb bátyjánál, de idősebbnek tűnik. Ismerkedésünk igen furcsán kezdődik.

– Ne haragudjon már, de én az éjjel magáról álmodtam. Azt álmodtam, hogy jött nálunk egy férfi, pontosan olyan volt, mint maga. De pontosan úgy nézett ki. Igaz, Jóska, mondtam neked reggel, hogy mit álmodtam?

61

A házban tisztaság, ízlésesen van berendezve a szoba. Rajta kívül még Feri, a bátyja, és egy rokon van jelen.

– Hány gyerekük van?

– Öt. Kettő az első feleségetől, a másik három a második feleségetől. A legkisebbik fiam, Tibi lakik velünk. Traktorra itt, Szőlősen, innen jár be dolgozni. Biztosan hallotta már a faluban, hogy hívők, baptisták vagyunk...

– Miből áll ez a vallás?

– A hitből. Tizennyolc éves korban megkeresztelkedünk. De később is lehet. Van, aki öreg korában tér meg. Tudatosan keresztelkedünk. Hiszünk az Istenben, és a feltámadásban. Nem káromkodunk, testvéri szeretettel vagyunk egymás iránt. Segítjük a szegényeket, nem lopunk, nem táncolunk, nem danolunk, nem is iszunk. Na, igen. Egy-két pohárral igen. Ebéd után, csak meg ne ártson. Ha az ember iszik,

elveszti a józan esztét. Ebből származik a baj, a családi háborúság. Pálinkát nem, csak bort iszunk. Van szőlőnk is. Ha az emberhez jön a rokonságból valaki, aki nem hívő, vagy más is, mint maga is, szívesen megkínáljuk. Magát is szívesen megkínálom, ha elfogadja – ezzel megy is a kamrába, félliternyi bort hoz be.

– Nem hoztam többet, én úgysem iszom, esetleg koccintok magával – egy félpohárnyit tölt magának is.

– Egészségére! Oszd fogyassza csak nyugodtan, amiért én nem iszok, csak fogyassza, csak fogyassza.

– Rádiót hallgatnak?

Egy ma is álló, roskatag gazdasági épület a lakatlan faluban

62

– Inkább csak az istentiszteletet. Egy-két más műsort is, amelyik már olyan. Egy-egy színdarabot. Szőlősen televíziójuk is van a testvéreknek.

– Templomba hova járnak?

– Nekünk nincs templomunk, csak imaházunk. Ide szoktunk menni Szőlőse, néha-néha Margittára.

A szőlősi református pap, Almássy Tibor panasolta, hogy más helységekből is jönnek prédikátorok. Komoly propagandát fejtenek ki. A reformátusokat átkeresztelkedésre biztatják. Az egyik ilyen prédikátor azzal hiteltette a híveket, hogy ő már háromszor meghalt és feltámadott. Mielőtt a prédikátor jött volna, a hívők házról házra jártak, hogy meggyőzzék az embereket, keresztelkedjenek át! Minden hívőnek három családot kellett volna megtérítenie. Volt, aki el is ment a

Az egyik portán mindmáig szinte épen maradt kemence

baptista gyülekezetbe, főleg az öreg-asszonyok. Másról se beszéltek egy hétig, mint a prédikátorról.

– A gyermekei is hívők?

– Természetesen. A Tibi fiam benne van a zenekarban, az imaház zenekarában. Gitározik.

A másfajta szórakozástól a szülők tiltják gyermekeiket.

Az apró kis házban, a délutáni homályban Salai József az ágyon ül. Fején a rádió hosszú dróthuzalra sze-

63

rejt fülhallgatója. Sovány, összeaszott vénember. A keze remeg, pedig alig 65 éves. A felesége cigánybarna arcú, fogait az idő kitördelte. Állandóan mosolyog. Belül a ház is olyan, mint a két öreg. Kopott, öreg bútorok, füstösbarnák a régiségtől. Az ágy moco-rog, mint haldokolni készülő kutya, melynek hiába dobnak kenyeret. Az asztal mögött régi kanapé búvik meg. A falon fűszeres ládikó. Öreg és régi.

– 1922-ben költöztünk ide, akkor már az erdő itt egy jó helyen ki volt irtva. Az erdőt 1910 körül kezdték irtani. De sokan elszakadtak a falutól. Elmentek innen. Mondták, hogy ők bizony nem kínlódnak itt egész életükben. Jól is tettek. Én kérem, mit értem vele, hogy annyit dolgoztam? Nézze, hogy nézek ki! Több mint tíz éve munkaképtelen vagyok. Hátgerincsorvadásom van. Gondolja csak meg, biz-

2018. őszi ottjártunk idején néhány régi eszköz is előkerült

tosan nem onnan kaptam, hogy egész nap a hűvösön ültem, télen meg a melegen, oszt lóbáltam a lábam. A kolektívben pár évet dolgoztam. Nem kapok betegnyugdíjat. Azt mondták, nem csináltam meg a megfelelő mennyiségű normát. De hát hol csináltam volna? Itt a faluban éppen az a kis kapálás volt csak. Más nem. Hogy Szőlősre bemenjek, ahhoz beteg voltam.

Úgy élünk, ahogy tudunk. Nyáron van egy kis gyümölcs, azt eladjuk. Tartunk egy-egy disznót is. Azt is

Capul gospodăriei	Numele și pronumele	Nagy-Joau.						Grupa socială
	Ocupația principală	agricultor. secundară						
nr. casei		227.						
I. Membrii gospodăriei								
Numele și pronumele	Situația față de capul gospod.	Sexul	Anul nașterii	Ocupația	Știința de carte	Obs.	Nr. crt.	Numele și pron.
B	1	2	3	4	5	6	A	B
Nagy Joau.	Capul gospod.	barbata	1888	agric	scrie citire		7	
Nagy Tlca.	soție femeie		1893	agric	scrie citire		8	
			XII.13.				9	

eladjuk. Én beteg vagyok, a feleségem meg gyomorfekélyes. Olajat eszünk, zsírt nem. Kenyeret a bőtből veszünk. Nincs nekünk lisztünk... Ha búzát vennénk, azt meg kellene őröltetni. Oda is fizetni, aztán hazahozni, malomba vinni... Oda szekér kell, többbe kerülne a káposzta, mint a hús. Így beme-gyünk Szőlősre, oszt hozunk egyszerre öt-hat kenyeret. Nem nagyon bírjuk mi már a járkálást. Egy kicsit, igaz, megszárad, de beleáztatjuk a teába. Mondja, hát mit csinál-junk egyebet? Dolgozni egyáltalán nem tudunk, a kis kertet is kiadjuk felébe. Bizony, kérem, meg kell kínlódni az éle-tért!

– Gyerekük van?
– Hogy mondta? – kérdezi.

Kínlódjfalvi bejegyzés a mezőgazdasági nyilvántartásban

– Van-e gyerekük?
– Van.
– Úgy tűnik, nem szívesen beszélnek róla.
– Itt lakik Szőlősön. Nem nagyon jönnek, sok a dolog, a baj. Család van, gyerekük. A nyáron volt itt Éva. Mos-tohalányunk. Nincs édesgyerekünk. Az árvaházból vettük ki még egyéves korában. Az anyját ismertem. Az is ott dolgozott az árvaházban. Férje nem volt. A kisgyerek beteges volt, a kis végbele is kijárt. Úgy gyógyítot-tuk, az ujjammal dugtam be neki a

helyére. Az anyjával még beszélünk egy pár évvel a háború előtt. Aztán jött a háború. Váradot bombázták. Az anyja többet nem adott hírt magáról. Azt hittük, meghalt a bombázáskor. A kislányt a nevemre akartam íratni, de csak nem került rá sor. Így maradt az anyja nevéen, míg férjhez nem ment.

– Az anyjáról többet nem hallottak?

– A lányunk férjének az öccse Várad mellé udvarolt. Beszéd ide, beszéd oda, elmondta az esetet. Azok meg az Éva anyjának a rokonai voltak. Úgyhogy megkerült az anyja. Nagysága az, kérem! Férjnél van. Volt is nálunk, meg a lányánál is már többször Szőlőson. Nem volt elég, hogy felneveltük a gyermeket, de még felhánytorgatta, hogy miért nem taníttattuk, nem iskoláztattuk. Nem egyezünk valami jól. A vejem, ő dolgozza a szőlőt. Neki adtuk. Van, hogy erre jár, jön az erdőről, de nagyon ritkán jön be. Esetleg szőlőkapáláskor. Hát így van ez, kérem...

Somogyi Jóskával találkozom. A dombtetőn fehérlik a hó. A Szabó Vince volt háza előtt megyünk el. A megmaradt fal félig elmállott. A tetején tavalyi elszáradt növénykóró. A házon felül szőlőskert. Jó rálátás nyílik innen a völgyre. Gyümölcsfáktól övezve néhány ház búvik meg a délutáni alkonyatban. Erdővel borítva, szemben egy másik dombvonulat húzódik. Félkörben körülfogja a tájat. Baloldalt felszántott föld, a domb derekától lefelé pedig nagy legelő. Imitt-amott egy-egy tölgyfa, vadkörtefa csupaszodik. Itt is mély vízmosta árkok. Jóska csóválja a fejét.

– Ha feltámadnának a tulajdonosok, s látnák, hogy néz ki a föld... Ez a sok vízmosás nem volt. A régiek vízlevezető árkokat ástak. Most a kutya sem törődik vele. Pedig a víz a földet, a termőtalajt lemossa. A traktoristák meg örülnek neki. Nem kell ide felmásszanak. Máshol többet dolgozhatnak, kell a pénz. Mindenkinek kell...

Somogyi Gáboréknál a feleség, Mária van otthon. A legkisebbik fia most jött haza az iskolából. Hatodikos. Úsztatóra jár. A férje és a másik két fia még nem jött haza. Lajos Margittán dolgozik, kőműves. Gábor a szőlősi gazdaságban kocsis.

Somogyiék Szőlőson, az Újsoron építettek házat. A tavasz folyamán be is költöznek. Az asszony fon, Ferenc fiuk

olvas. A tankönyvek kivételével ennél a háznál látok először szépirodalmi könyveket, Arany János *Toldi* trilógiája, Petőfi Sándor *Ősszes költeményei*, valamint az *Előre* 1976-os naplója.

– Szívesen mennek el innen?

– Már alig várom – mondja Mária –, az Isten áldása győzi ezt a sok mindent. Félnapi munkával vetekszik az út Szőlősig. Itt nincs hol dolgozni. Gábor fiam este jön, reggel megy. Az emberem meg az ácsokkal dolgozik. Ő is jön-megy. Jobb lesz ott. Megszokom, meg akarom szokni!

– Gábor bácsi lakott itt maguknál. Miért nem maradt továbbra is?

– Tudja, milyenek az öregek, baka-fántosak. Mi mondtuk neki már régen, hogy jöjjön hozzánk. Ahogy megfőzöm azt az ennivalót ötünk számára, úgy se ide, se oda még egy adag. Sokszor van úgy, hogy nem esszük meg, odaöntöm a moslékba. Mondtuk neki, hogyha nem akar velünk lakni egy házban, nem baj, kitakarítom a házat és ő ott lakik, csak együtt eszünk. Benne is volt, mert a házához ám ragaszkodik. El is jött, lakott is itt, vagyis míg a házat kitakarítottam. Olyan mocskok volt ott... Mióta anyósom meghalt, már vagy négy esztendeje, ott takarítva nem volt. Az ágynemű sem volt kimosva. Hiába mondtuk neki, hogy idesapám, kimeszelünk, mosunk magára, de ő nem, nem engedte. Mikor aztán beleegyezett, bementem, hogy rendbe szedjem a házat. Hát majdhogy kifordultam belőle. Kipakoltunk, kitakarítottam, kimeszeltem, dunyhahajat, párnahajat,

lepedőt mostam, szóval rendet csináltam, de amikor a nadrágjára került a sor, azt az istennek sem akarta, hogy kimossam. Addig-addig, míg csak levetette. Most a baj onnan származott, hogy akartunk venni három malacot. Pénzünk nem volt rá, mondtuk neki, hogy adjon 1200 lejt, hogy megvehessük. Tudtuk, hogy van pénze, semmit sem vesz magának. Csak kölcsön kértük, visszaadtuk volna neki. Habár annyi pénzzel ő is segíthetett volna, ha már itt evett. Mert bizony cukrot, borsot, olajat meg más egyebet, ami kell egy házhoz, az ennivalóhoz, mi is meg kell vegyünk. De ezt nem azért kértük tőle, csak kölcsön. Erre ő megharagudott, hogy mi pénzt kérünk tőle. Pedig hát nem kellene nekünk. Itt három ember dolgozik a családban. Hogy jó órában szóljak, van itt minden. De nem kéne annyira dugdossa apósom se a pénzét. Ha véletlenül meghal, meg se találjuk.

Ajtónyikorgás hallatszik kintről, három férfi lép be. Az apa magas, alföldi típusú, csontos ember. Az arca fáradtságtól megtört. A fiúk, Lajos és Gábor magasabbak apjuknál. A fáradtság nyomát rajtuk alig lehetne felismerni. A feleség vizet tesz fel melegedni a mosdáshoz. Gábor bort hoz be.

– A hordó fenekéről való – mondja.

– Ha elköltöznek innen, a házzal mi lesz?

– Eladni nem tudjuk, inkább lebontjuk. Habár én még nem akarom a szőlőmet elhanyagolni, amíg csak lehetséges, meg akarom tartani. Gyümölcsfa is van benne. Szőlőson vagy kapok szőlőt, vagy nem.

A Legelőn az első ház a Somogyi Gáboré. Az udvar közepe táján keresztben áll a ház. Megroggyant ereszeivel olyan, mint egy beteg madár. Vele szemben régi istállóféle, oldalai ki-be dőlve, a szél szekerestül jöhetne át rajta. A kaputól a házig gyümölcsös, vagy ötven fával. A fák közt három petrence széna, kúp alakban. Ilyen idomú szimmetrikusan megrakott petrencét a hegyekben láttam.

Az öreg hófehér, vällig érő hajával, araszos szakállával olyan, mint szentképre festett apostol. Amint köszön, ösztönösen, katonásan összeveri a csizmáját, kezét a sapkájához emeli. Foltozott nadrágja előtt kék surcot hord. Gyári munkáskabát van rajta, alatta dubléból készült mellény. Felfelé kunkorodó bajsztát időnként meg-megsimítja. A konyhában

az ajtóval szemben régi nyitott kéményes tűzhely. A mestergerendára hatalmas új gyékény kenyértartó kosár van akasztva. Az ajtókon fakilincsféleség, csak ő ért a nyitásához-zárásához.

A hátsó házban szürkés félhomály. Az ablakok kicsik, mocskosak, alig fér be rajtuk a fény. A ház földje szemetes, gyékénycsomó az egyik ágy mellett. Egy kisszéken ülve az öreg szakajtókosarat köt. Mellette készen, egymásba rakva még vagy nyolc darab. Nem is nézi, amint fűzi tűjével a gyékényszálakat. Ujjai közt tekeredik a gyékény, mint gazdaszszony keze alatt a nudli, körbe-körbe formálódik a kosár. A kaszni felett a tükör poros, pókhálósálak erősítik a falhoz, imitt-amott összekötözve régi, megsárgult pergamentekercsek dugdosva. A mestergerendán füvek, levelek, papírtasakokba csomagolt növénymagvak. A tükör mellett a falra szegezve a *Fáklya* 1974-es falinaptára. Beszéd közben komor az arca, szinte furcsának tűnik, amint egyszer-egyszer elkacagja magát.

– Mindenféle betegséget meg tudok gyógyítani. Köhögést, fulladást, szívbetegséget, gyomorbajt, fekélyt, nemi bajt. Az nehéz, attól függ, mennyire van elterjedve. Aztán vérnyomást, sárgaságot, aranyeret, törést, szóval mindent, még a rákot is.

– És mivel gyógyít?

– Füvekkel, gyökerekkel, magvakkal. A mezőn szedem őket. Például köhögés ellen a fodormentát. De nem mindegyik jó, mert van lófodormenta is. A szürke fodor-

menta, améknak a szára piros, az a jó... A szívbetegség ellen fagyöngyálja teát. Osztán zsírt is csinállok, kétszer-háromszor bekenem vele a sebet, be is gyógyul. Látom, maga is köhög, ha majd elmegy, kérjen füvet, megfőzi, és meglátja, elmúlik. De nem mindegy, hogy milyen vízben főzi meg. Csak a forrás vize jó, a kúti víz nem jó, hiába főzi meg, nem múlik el a betegség. Itt van a forrás mellettünk, ennek a vize jó. Szőlősön is van egy forrás, a templom mellett, annak is jó a vize. Én, kérem, nem szoktam beteg lenni, még meg sem hülök. Kúrálom magam. A fogamat se húztam még ki, egyet se. Hogy mit csináltam, ha fájt? Hát vettem rá az orvosságomból, és kiszűnt. Kitérdelöztek... Az orvosnál még csak egyszer voltam. Megszúrta a gally a kezemet, és elmérgekedett. A fiaim aztán nem hagytak nyugton, elvittek Margittára. Ott voltam két hétig a kórházban. A jobb kezemen van nyolc vágás, összedarabolták. Először azt mondták, hogy levágják. Le a kutya a farkát, mondtam én. Azt vágjátok le, de nem az én kezemet. Most is bekötöm, látja – mutatja a beburkolt jobb kezét –, nagyon érzékeny a hidegre. Egyszer meghívtak Szőlősre az iskolába. Valami doktorok voltak ott, oszt kérdezték, hogy én hogy gyógyítok. Hát mondtam, hogy füvekkel. Aztán kérdezték, hogy melyik betegségre melyik füvet használom. Hát én elmondtam. Miután már nem volt mit kérdezzenek, elmondtam mindenfélét, hát bekapcsoltak egy rádiót, az meg elmondta, amit én mondtam. De hallja, szórul szóra.

– Megengedi, hogy rágyújtsak egy cigarettára?

– Csak egész nyugodtan, én is dohányoztam valamikor, még mikor huszár voltam, majdnem négy évig. Ha őrségbe álltam, ölt meg az unalom. Rá-rágyújtottam, hamarabb telt az éjszaka...

– A gyerekei nem hívták, hogy költözzön hozzájuk?

– Hívtak, mindig hívnak. Voltam itt a Gábor fiaméknál a télen egy pár hónapig, de eljöttem. Jobban szeretek én már magamban, nem vagyok senkinek a lába alatt. Azt csinállok, ami nekem jólesik. Néha-néha most is megkínálnak, ha főtt ételük van. Én magamnak nem főzök. Egy-két tojást megsütök, az elég. Ugye, hogy elég? Elég! Elég...

Az alkonyatban, amint távolodok a falutól, az ablakon kiszűrődő lámpafény is elmosódik. Az emberek még nem alszanak. Jóságukat etetik, munkálkodnak. A küszködés rákényszeríti őket. Mert ha Kínlódjfalva el is maradt, az igyekvés az eresz alatt ücsörög, kutyák torkába menekül. Ők pedig hírül adják a világnak.

SZILÁGYI ALADÁR

Kínlódjfalva 1914–2015. Élt 101 évet

riport

Napjainkban Olaszország-szerte a katasztrófaturizmus az idegenforgalom egyik virágzó ágazata. Nem, nem csupán a Vezúv kitörésének áldozatául esett Pompeji, avagy Herculaneum városáról van szó, hanem más természeti csapások, illetve történelmi katasztrófák gyors vagy lassú martalékává vált településekről is, amelyek *i paesi fantasma*, a fantomfalvak nevet viselik. Olaszthonban mintegy ezerre (!) becsülik ezeknek a lakatlanná vált kísértetfalvaknak/városoknak a számát, ahová a kalandra vágyó turistáknak „érdemes” betévedniük. Magam is jártam egy ilyen helyen: Bagnoregióban, melynek történelmi városmagját 1695-ben egy iszonyatos földrengés valósággal leszakította a település többi részéről. A szárazföldi szigetképződmény sziklájához csak gyalogszerrel járható viadukt vezet, ahol mintegy harminc lakatlan, reneszánsz kori műemlék épület kínál háborzongató látványosságot, nyolc itt rekedt lakos szolgáltatásaival.

Romániában jelenleg 126 fantomtelepülést tartanak nyilván. Legutóbb a Bihar megyei *Erdőtelep, Pădureni*, a környékeliek által a sokatmondó *Kínlódjfalva, Satul de Necaz* elnevezéssel emlegetett helység került fel erre a fekete lajstromra. Utolsó lakója, Somogyi József 2015 márciusában távozott az élők sorából. De Kínlódjfalvát nem fenyegeti semmiféle turistainvázió, hiszen amint ottjártunkkor meggyőződhetünk róla, az egyedül árválkodó Somogyi-porta kivételével – ez műholdfelvételeken is még látható – egyetlen, akár romos épület sem bizonyítja, hogy valamikor egy kisebb faluközösség élte ezen a területen munkás hétköznapjait. Mégis errefelé tartok harmadmagammal múltidézőbe, az egykor itt éltek-holtak nyomait kutató. Riportportyánkat Farkas Antal költőként is jeleskedő váradvelencei református lekipásztor „provokálta ki”. Ugyanis barátunk egy harmincoldalnyi gépirattal állított be szerkesztőségünkbe, azzal az ajánlattal, hogy kezdjünk valamit

SZILÁGYI ALADÁR közíró, szerkesztő (1943, Pankota). Kolozsvárott tanult filozófiát. Publi-cista, a Kelet–Nyugat egyik alapítója, később főszerkesztője. Elbeszélései, kritikái, tanulmányai különböző hazai és magyarországi lapokban jelentek meg. Az Erport.ro főmunkatársa, a Várad szerkesztője.

ezzel az általa több mint négy évtizeddel ezelőtt, 1976-ban papírra vetett anyaggal. Arra ösztökélt, hogy járjuk be újra azt a mára eltűnt, általa is előszeretettel Kínlódjfalvaként aposztrófált holt vidéket, keressünk fel néhány máshová vetődött túlélőt, rakjuk egymás mellé, vessük össze az általa – bevallása szerint – még „tapasztalatlan” ifjúként megírt szociográfiát egy újra lebonyolítandó helyszíni szemle tapasztalataival.

Antal barátunk még középiskolás diákként heteken keresztül naponta kigyalogolt Érszőlősről – a községközpontból, ahol rokonainál töltötte a vakációját – feltérképezni az eltűnés szélére jutott falu kisvilágát. Faluszociográfiája, melynek közlését